

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De divinae providentiae vestigiis in traditae Augustanae
confessionis negotio**

Crell, Heinrich Christian

Francofurti ad Viadrum, 1730

De divinae providentiae vestigiis in traditae Augustanae

[urn:nbn:de:bsz:31-67545](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-67545)

DE *XXI.*
DIVINAE PROVIDENTIAE
VESTIGII IN TRADITAE
AVGVSTANAE CONFSSIONIS
NEGOTIO DEPREHENSIS
DISSERIT

ET VI
VTRIVSQUE REIPUBLICAE PROCERES
SCHOLAE ANTISTITES ET PATRONI
OMNESQUE LITTERARVM FAVTORES
ACTVI ORATORIO
AD MEMORIAM
SECVNDI AVGVSTANAE CONFES-
SIONIS JVBILAEI
CONSECRANDAM
INSTITVTO

d. 27. JUNII A. R. S. MDCCXXX.
HORA IX.

FREQVENTES INTERSINT
HVMANISSIME INVITAT

M. HENR. CHRISTIANVS CRELLIVS,
SCHOLAE VIADRINAE RECTOR,

FRANCOVRTI ad VIADRVM,
Typis TOBIAE SCHWARTZII.

94

158

22an 88A 8946 R

v

§. I.

Magnam esse veritatis virtutem, eximi-
umque decus, quo mortalium pectora per-
cellantur, & occulta quadam necessitate
in eius trahantur assensum, nemo inficia-
bitur, nisi stipes stuporque sit, & omni hu-
manitatis sensu deposito vel ad Solis splen-
didissimum jubar cæcutiat. Est enim hæc
sapientissimi Conditoris benignitas, ut, cum vagos in hac vitæ
scena circumferri, & suæ libidinis impetu impotentes agitari
mortales nolit, sed normam sequi, dicto audientes esse, &
ad suæ voluntatis arbitrium compositos cupiat, quendam ve-
ritatis sensum, natura ipsa quasi propinante, nobis instillaverit,
qui arcano stimulo ad eam solícite indagandam, ad inda-
gatæ curatiorem culturam, studiumque, humana ingenia im-
pellit. Cujus gustu cum demum imbuta mens, intimioriq;
ejus perfusa est cognitione, tam teneros sui gignit amores,
& tam blandis igniculis altius conceptis ingenuos sui cul-
tores inflammat, ut præstantiæ hujus conscii, ad alios ejus
notitiam cupidi transferant, ingenua professione ubique
commendent, & contra osores & ἐμπύκτας mascula defen-
sione tueantur.

Χβ

§. II.

§. II.

Si antiquorum Philosophorum sectas animo repetimus, quanto nisu, quanta contentione & studiis eas, quas altius investigando eruerant, veritates aliis tradiderunt & ad posterorum memoriam voce scriptisque transmiserunt, propugnarunt? adeo ut vel summi discriminis aleam subire, fortunarum omnium, imo vitæ ipsius jacturam pati, quam deferere intellectæ veritatis sacra, maluerint. Si vero demum primitivæ Christianorum Ecclesiæ faciem contemplantur, tanto animosiores divinæ veritatis martyres deprehendimus, quanto fortiora sunt præsidia, & munimenta, quibus suos instruit confessores sanctior religio. Quanta in illa ætate testium nubes oculis offunditur? qui sub Ethnicorum Imperatorum tyrannide dirissimas magno animo sustinuerunt insectationes, libentes pronique collum securi subjecerunt, sanguinem, vitam, spiritumque divina *παρρησία* profuderunt, ut ingenue modo Christianorum dogmatum profiteri divinitatem, & extremo saltem halitu testari liceret, quod, si vel lapsus illabatur orbis, impavidos feriant ruinæ.

§. III.

Eadem animi magnitudo, & imperterrita indoles animavit *Illustres Confessores* nostros, qui jam abhinc ante *ducentos annos Augusta Vindelicorum in solemnibus Imperii Comitibus CAROLO V.* Imperatori suæ fidei, & quæ de summis religionis momentis ex S. Scriptura hauserant, dogmatum masculam confessionem ediderunt. Cuius rei memoria cum felicissimo fidere, post alterius seculi auspaticissimum decursum denuo hoc tempore restauretur, & per omnes, quaqua patet, Evangelicæ Ecclesiæ cætus piis consecretur plausibus, nostræ erit pietatis, & Scholam hoc in Deum gratisimi animi defungi officio, & argumentum meditari, quod tantæ rei dignitati vel ex parte respondeat. Quod omnium consultissime assequi videmur, si illius temporis, quo tradita fuit Augustana Confessio, rationes, divinæque providentiæ in tanto

tanto opere luculentissimis comprobata documentis vestigia rudi quamvis penicillo adumbremus.

§. IV.

Pressa scilicet adhuc durissimo Pontificiorum jugo Christi Ecclesia dudum jam Evangelii libertatem anxiiis desideriiis suspiraverat, frustra de clericorum affectato dominatu, doctrinae morumque corruptelis conquesta. Sed nemo tantis malis mederi, in tanta Pontificis, ex qua tum pendebant omnia, auctoritate audebat; usque dum augustæ indolis vir MARTINUS LUTHERUS tam arduo negotio non sine summi discriminis alea defungeretur. Ille enim incredibili Indulgentiarum protervitate, qua tum omnis Germania fere inundabatur, offensus, primo contra *Tozelium* in Vitebergensis Academiae vicinia vase nundinantem insurrexit; expositis A. 1517. d. 31. Octob. publico conflictui thesibus, quibus vendendæ nummis peccatorum veniæ iniquitatem plenus divini ardoris impugnabat. Quanti inde animorum motus ubique excitati, quantaque Pontificiorum indignatione ingenua LUTHERI nostri studia excepta fuerint, ex eo satis liquet, quod illum Romanæ sedis Præsul Leo X. A. 1518. Romam accersendum curaverit, oblata simul impendenda itineri pecunia, quo in ipsa herba tantos exstingveret conatus, & Monachum ad obsequium redigeret.

§. V.

Sed Deo ita providente, FRIDERICUS SAPIENS, Saxoniae Elector frustra multis & precibus & minis sollicitatus, illud Lutheri iter declinabat. Proinde *Cajetano* Purpurato hanc demandabat provinciam Pontifex, ut *Lutherum Augustam Vindelico- rum* advocatum excitatarum, quas putabant, turbarum rationes reddere juberet, omneque negotium componeret. *Lutherus* Dei causæ, quam agebat, confusus ad veritatis documenta edenda promptus sine comite, nullo fidei publicæ instructus præsidio Augustam tendebat; ubi cum multa a Cajetano tentata fuissent, nullisque pollicitationibus ad palinodiam

adduci se noster pateretur, omnem animum purpuratus despondens re infecta Romam revertebatur. Neque vero, cum animi *Luthero* indies crescerent, & nulla se secti ad Pontificis obsequia posset, aliud supererat consilii, quam ut fulmine Papali ictus Hæretici invisio stigmatè notaretur. Ultima tandem tentaturus *Carolus V. Maximiliano. I.* modo susceptus A. 1521. ad comitia Wormatiensia eum arcescit, ubi in Imperatoris omniumque Imperii Principum conspectu tam apostolica virtute professus est veritatem, ut, maximopere licet indignante Carolo, ne latum se ab ea unguem discedere posse constanter confirmaret, nisi ex S. litteris meliora doceretur. His vero armis tum non pugnabatur; sed quæ solemnes sunt Pontificiis artes, brachium seculare ad tuenda & amplificanda Ecclesiæ pomœria in subsidium vocabatur. Quare proscriptionis publicæ pœna capistrum demum immorigero, ut caussabantur, homini, injiciendum esse Imperator judicabat, quo ipso extorris quasi exsulque omnium, qui vel Caroli vel Pontificis gratiam initari erant, insultibus exponeretur. Neque his frangebatur heroica *Megalandri* constantia, qui inter medias turbas, negotiique difficultates, futuros tandem divini operis feliciores successus plenus augustæ spei & in Deo fiduciæ prospiciebat; semperque meminerat hæc fata Christi Ecclesiæ fuisse, ut sub infestissimis calamitatibus, rectorumque consiliorum impedimentis maxima ceperit incrementa. Jubebat quidem ipsa necessitas *Lutherum* jam per aliquod tempus in Arce *Wartburgensi* prope Isenacum sita, tanquam in Pathmo sua delitescere, quo ipsum pientissimus Saxonix Elector, ut contra maleficatorum impetus tutum præstaret, abire jusserat; nihilo tamen minus in religionis repurgandæ negotio occupatissimus erat, cum litteris sacris in Germanicum idioma transferendis totus ibi vacaret, quod ipsum melius formandæ Ecclesiæ aptissimum imo unicum erat adjumentum.

§. VI.

Interea latius evangelium diffundebatur, & indies major tenebrarum, quibus immerfa fuerat adhuc Germania, dispellendarum spes affulgebat, adeo ut restituta verbi divini lux jam per ultimas Germaniæ oras in ipsos Sarmatarum & totius Septentrionis fines propagaretur. Lividis hæc *Clemens VII.* oculis intuebatur, & Romanæ sedi multum inde metuebat. Quare averruncaturus tristia sibi omina denuo A. 1524. *Carolus V.* obstetricante *Campegio*, instigabat, ut proscriptionis decretum Wormatiense contra Lutherum fortius exsequeretur, neque sua in ab Imperii Ordinibus mitiora sentientibus auctoritatem eludi pateretur. Quod cum pro virili urgeret Imperator, Archidux *Ferdinandus* eius frater, *Salisburgensis* Archiepiscopus, & *Bavariæ* duces fœdere sibi invicem obstringebantur, quo Lutheranorum conatibus reprimendis conjuncta opera obviam irent. Sed Deus disjiciebat has quoque machinas tam affabre structas, cum paullo post *Carolo* fatis innotesceret Pontificis perfidia, qua cum Galliarum Rege aliisque Principibus contra Imperatorem fœderis clam cudendi consilia ceperat. Hinc A. 1526. FERDINANDUS aliique a Cæsare delegati *Spirensibus* Comitibus, quibus JOHANNES *Saxoniæ Elector*, *Friderico* Sapienti Fratri suffectus & *Hassiarum* Princeps PHILIPPUS intererant, id inprimis agebant, ut proxime concilium œcumenicum, quo tot in ecclesia christiana lites componerentur, vel totius imperii comitia, quibus *Carolus* ipse præfens præesset, instituerentur. Interea in rebus ad religionem spectantibus, a *Ferdinando* eius vicario libertas concedebatur, usque dum Imperator ex Hispania accederet, & omni negotio eius auctoritate finis imponeretur. Non vero diu hæc tranquillitatis usura Lutheranis integra servabatur, cum variis motibus A. 1528. ob doctrinæ dissensum exortis, res plane in aliam faciem commutaretur. Scilicet denuo SPIRÆ illustria comitia A. 1529. indicebantur, quibus imperii ordines Pontifici addicti omnia priori conventu promissa atque decreta retracta-

retractabant, & *Wormatiense* edictum exsequendum iterum urgebant, omnemque mutationem in rebus ecclesiasticis plane interdicebant. Cum vero hoc æquo animo ferre non possent Evangelici ordines, quod spes tandem obtinendæ concordiæ tam serio sibi confirmata rursus evanesceret, non poterant non huic decreto *Saxonie* Elector JOHANNES & PHILIPPUS *Hassie* Princeps aliique contradicere, & tam iniquæ comitorum sententiæ intercedere, quod nunc protestari dicunt, unde protestantium nomen illis inhæsit.

§. VII.

Ista Principum Evangelicorum animosa constantia tandem Imperatori justam excitabat suspicionem, fore, ut ima summis in Imperio miscerentur, nisi mature prospiceret, & tantis Ordinum simultatibus, imo dissidiis medicam manum adhiberet. Hinc itineri in Germaniam suscipiendo accingebatur *Carolus V.* cum *Bononia* eo tempore a Pontifice coronam accepisset, ipsique conceptis verbis jurasset, se perpetuum fore Pontificiæ dignitatis defensorem. Quam infauusta consilia & quam alienos a Protestantibus animos tum Imperatori inspiraverit Pontifex, facile ex eo augurari licet, quod ex hoc momento suam in Germania auctoritatem, maleque usurpati diurnitatem dominatus pendere, probe intelligebat. Hoc sane Pontifici in ipsius negotii initio dabat Imperator, ut concilii œcumenici convocandi consilium statim abjiceret, cum ab eo Romanæ sedis Præsul suæ causæ diffusus totus abhorreret, res religionis in controversiam vocari, nefas existimans, cum igni ferroque docendi sint, qui hiscere contra ejus effata auderent. Quare litteris per omnem Germaniam missis, tot precibus votisque expetita COMITIA AUGUSTÆ VINDELICORUM A: MDXXX. celebranda indicebat Imperator, omnibusque Evangelicis Principibus hoc vel inprimis demandabat officii, ut, quidquid huc usque dissensum a Romana doctrina pepererit, quibusque argumentis illum fulcirent, luculenta ratione, se præsentem, in totius Imperii confessu probarent.

§. VIII.

§. VIII.

Huic mandato tanta cupiditate Evangelici Principes obsequebantur, ut singuli mature, suis Theologis adhibitis, de concinnanda doctrinæ suæ sciagraphia cogitarent. In primis JOHANNES Saxonix Elector, divinæ Constantix Princeps, *Luthero, Jona, Pommerano, & Melanchthoni* hoc imponebat negotii, ut curatius pensitatis fidei momentis, scripto sibi exhiberent, quæ edendæ ingenuæ confessioni sufficere possent. Quod cum Lutherus 17. articulis conceptis præstitisset, JOHANNES Elector ipse *Augustam Vindelicorum*, multi quamvis ipsi bene cupientes hoc dissvaderent, causa divina confusus, magno animo tendebat, *Luthero Coburgi* in arce relicto, ut securitati ejus prospiceret. Reliqui etiam Protestantium ordines GEORGIUS Marchio Brandenburgensis, ERNESTUS Dux Brunsvicensis, PHILIPPUS Hassiæ Landgravius, WOLFFGANGUS Princeps Anhaltinus, JOHANNES FRIDERICUS, Saxonix Electoris filius, reliquique civitatum legati frequentes *Augustæ* conveniebant, augusto hoc consilio muniti, ut conjunctis viribus, unanimique consensu veritatem profiterentur. Cum ergo singulorum Principum Theologi, *Augustæ* mutuis agitata consiliis, 17. Articulis, quorum jam mentionem fecimus, fundamenti loco positis, illud tandem Schediasma, quod *Augustanæ Confessionis* nomine postea venit, MELANCHTHONI stilum commodante, ad umbilicum perduxissent, & cum *Luthero Coburgi* hærente communicassent; exoptata tandem illa XXV. Junii dies illucescebat, qua propitio Numine, ringentibus Pontificiis, Protestantium confessio in comitiis publicis prælegebatur. Quam invidis oculis hoc Protestantium expletum desiderium acceperint Pontificii Principes, qui masculum veritatis testimonium auribus vel inviti imbibere cogebantur, eo facilius intellectu est, quo minus hoc ipsum Romanæ sedis Præsuli placere posse, constabat. Hinc quantis studiis poterant, hujus confessionis acriorem compilabant confutationem, cujus tamen

)(

itidem

itidem in confessu prælectæ copiam facere nostris nolebant. Quare ea saltem, quæ auribus ceperat, aut scribarum velocitate calamo excepta fuerant, MELANCHTHON concinnata apologia tum redarguebat. Hoc sane Evangelici Ordines his publicis comitiis adsecuti sunt, ut infamia execrabilium errorum, quos adversarii ipsis adhuc, nullo veritatis suffragio imputaverant, publice liberarentur, ipseque Imperator mitiorem de nostratibus sententiam animo conciperet, adeo, ut sensim liberius religionis exercitium Protestantibus concederet. Sed ea uberius jam explicare nostri instituti non est. Totum potius animum divinis laudibus jam destinamus, cum his *ducentis annis* facta tecta que nobis puriora sacra conservaverit benignissimus summusque Ecclesiæ arbiter.

Scilicet nostrum jam erit, & in Lyceo nostro tanti negotii, quod nobis veræ Christianæ libertatis usuram primo indulgit, memoriam pia mente recolere. Quod ut rite fiat, *Actum Oratorium instituiamus, in quo ipse Prologi vices sustinebo*, & quantum nobis argumentorum sit, cur hoc Jubilæum summa pietate celebremus, breviter enarrabo. *Coronidem* actui imponet Vir Plur. Rever.

DN. M. CHRIST. FRID. ECCIUS,

Pastor Arensdorfenfis,

qui utilitatem ex Reformatione ad Scholas redundantem exponet, Scholæque nostræ, in qua fere per biennium Sub-Rectoris Spartam multa cum laude ornavit, dicet ultimum Vale. Medium actum administrabunt ex nostræ disciplinæ alumnis aliquot optimæ spei juvenes: ex quibus primo prodibit

JOHANNES GOTTLIEB BAYERUS,

Tucheband. March.

qui Protestantium nomine ficta oratione latina CAROLO V. in comitiis Augustanis, religionis negotium commendabit, confessionis prælegendæ veniam exoraturus. Tum

CHRI-

❁ (I F) ❁
CHRIST. FRIDER. OHNESORGE,

Francof.

Germanico Poëmate differet, in quo lætitiæ Evangelicæ argumentum hoc tempore versetur. Hunc excipiet

SAMUEL CHRIST. DITERICH,

Berolinens.

Plurimum Rev. Parentis filius æmulus, præcipua vitæ Lutheri momenta Latino sermone enarraturus. Postea

GOTTFRIED OHM,

Francof.

de Philippi Melanchthonis meritis latine perorabit, Scholæ dicturus Vale. Quibus succedent

GOTTLIEB OHM,

Francof.

&

HEINRICH LEIDEMIT,

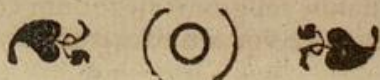
Halenf.

dialogo Germanico de Augustanæ Confessionis memoria collocuturi. Tandem brevi Oratione Latina

JOH. GEORGIUS HEYDENREICH,

Francof.

Auditoribus Spectatissimis gratias aget, Scholamque eorum favori commendabit. Cui Scholæ Nostræ pietati, ut UTRIUSQUE REIPUBLICÆ PROCERES, SCHOLÆ ANTISTITES & PATRONI, OMNESQUE LITTERARUM FAUTORES d. XXVII. Junii post hor. 9. in Auditorio Scholastico, sua honorifica præsentia splendorem conciliare non dedignentur, omni animi submissione contendimus. Dabam Francofurti ad Viadrum MDCCXXX. d. 24. Junii

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher but appears to contain several lines of script.

Handwritten marks or symbols at the bottom of the page, possibly a signature or initials.